

## Ενθυμούμενος τον Οδυσσέα Ελύτη

Ήταν Ιανουάριος του 1992, νωρίς το βράδυ, και βρισκόμουν στο κρεβάτι με βαριά γρίπη, όταν χτύπησε το τηλέφωνο. Ήταν η Ιουλίτα Ηλιοπούλου. Ήξερα τη σχέση της με τον Οδυσσέα Ελύτη, αλλά δεν είχαμε ποτέ γνωριστεί. Μου είπε πως το περιοδικό ANTI θα αφιέρωνε στον Ελύτη ολόκληρο το τεύχος που θα κυκλοφορούσε το Πάσχα της ίδια χρονιάς και με ρώτησε αν θα ήθελα να γράψω για τη ζωγραφική του. Την παρακάλεσα να περιμένει λίγο στο ακουστικό για να πάω, δήθεν, σε άλλη συσκευή, αλλά στην πραγματικότητα ήθελα έτσι να κερδίσω λίγο χρόνο, προκειμένου να σκεφτώ αν θα έπρεπε και αν θα κατάφερνα να ανταποκριθώ στην πρότασή της.

Σύντομα, αποφάσισα ότι, αφού μου άρεσαν οι ζωγραφιές του που είχα δει δημοσιευμένες εδώ κι εκεί, θα μπορούσα να γράψω. Επίσης, σκέφτηκα πως η πρόταση δεν πρέπει να ήταν αποκλειστικά της Ιουλίτας Ηλιοπούλου, αλλά μάλλον του «δύσκολου», κυρίως μετά τη Νόμπελ εποχή, ποιητή και εκείνη απλώς μου τη μετέφερε. Γνωρίζοντας πως ο Ελύτης είχε φιλίες με μερικούς γνωστούς Έλληνες ζωγράφους, θεώρησα τιμητικό το τηλεφώνημά της και της απάντησα πως «θα έγραφα ευχαρίστως, αφού εξάλλου μου άρεσαν οι ζωγραφιές του». Μου είπε πως το γνώριζε αυτό από τον Δημήτρη Καλοκύρη. Πράγματι, επειδή ο Καλοκύρης είχε επιμεληθεί την «Ιδιωτική οδό», βιβλίο εικονογραφημένο με τις υδατογραφίες του ποιητή, του είχα τηλεφωνήσει μιαν ημέρα και τον παρακάλεσα να μεσολαβήσει ώστε να αγοράσω ένα από εκείνα τα μικρά έργα του για τη συλλογή μου. Όμως, παρ' ότι ο ποιητής κολακεύτηκε πολύ, δεν ήθελε να πουλήσει καμία από τις ζωγραφιές του. Αν και είχε περάσει αρκετός καιρός από τότε, φαίνεται πως δεν είχαν ξεχάσει το ενδιαφέρον μου και έτσι μου τηλεφώνησαν.

Την επομένη έστειλα και αγόρασα όσα από τα βιβλία του Ελύτη δεν είχα και στρώθηκα στη μελέτη. Μετά από αρκετές ημέρες είχα ετοιμάσει το κείμενο –και πρέπει να ομολογήσω ότι το έκανα με αρκετή δυσκολία– αφού ήταν η πρώτη φορά που έγραφα «κριτική» για εικαστικά έργα και μάλιστα για μια τόσο ιδιαίτερη περίπτωση. Γιατί δεν αφορούσε μόνον μια οποιαδήποτε ζωγραφική, αλλά αυτή που έγινε από έναν μεγάλο ποιητή, ο οποίος ήταν επίσης και κριτικός Τέχνης.



Έγγραφα τότε μεταξύ άλλων «...Ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης, όπως και άλλοι ομότεχνοί του (Βίκτωρ Ουγκώ, Γκίντερ Γκρας, Ζαν Κοκτώ), νιώθει την ανάγκη να εκφραστεί και με τη ζωγραφική. Ίσως επειδή έχει να μας πει κάτι ακόμη, το οποίο νομίζει πως θα το προσλάβουμε καλύτερα μέσω του χρωστήρα του ή, ίσως, (και αυτό το θεωρώ περισσότερο πιθανό) γιατί αυτή η ενασχόληση τον διασκεδάζει. Η δημιουργία είναι χαρά κι αυτό φαίνεται αμέσως στα έργα που έχει κάνει και τα οποία μπορεί κανείς να τα δει τυπωμένα με καλαισθησία σε μερικά από τα βιβλία του.

Ίσως από μια προσωπική κλίση προς τη λιτή έκφραση να ξεχώρισα με την πρώτη ματιά τις ζωγραφιές του (μιλώ κυρίως για τις γκουάς και τις ακουαρέλες)... Ο ποιητής-ζωγράφος διαμορφώνει με τις εικόνες του μια “εικαστική” γλώσσα που έχει πολλά κοινά με την ποίησή του, ένα προσωπικό χρωματολόγιο (κυρίως στα έργα τα εμπνευσμένα από τη Σαφφώ), επινοώντας έναν ιδιαίτερο τρόπο απλούστευσης της πραγματικότητας και της φόρμας, που συχνά αγγίζει τα όρια μιας συμβολικής απλοϊκότητας. Δεν υπάρχει τίποτα το υπερβολικό σε αυτές τις ζωγραφιές, στις οποίες διακρίνουμε συσχετισμούς ευρωπαϊκών σχολών με ορισμένες πλευρές της δικής μας παράδοσης. Όλα είναι μετρημένα με ακρίβεια, όλα ζυγισμένα σωστά, στη θέση τους, χωρίς κανέναν πλεονασμό. Το θέμα του έργου είναι συνήθως ένα, παρουσιάζεται μόνο του και επιβάλλεται με στιβαρή απεικόνιση, αποφεύγοντας τη χρήση διακοσμητικών στοιχείων. Προσεγγίζει το ουσιώδες χωρίς καμιά χρωματική ή σχεδιαστική φλυαρία. Συμβαίνει συνήθως αυτό με τα έργα των αυτοδίδακτων καλλιτεχνών, οι οποίοι δεν είναι υποχρεωμένοι, διδασκόμενοι επί μακρόν “τεχνοτροπίες”, να τα μάθουν όλα και να τα εκφράσουν πάλι όλα μαζί σε έναν πίνακα».

Στις 18 Μαρτίου το έστειλα στις εκδόσεις «Ύψιλον» από όπου το παρέλαβε η Ιουλίτα Ηλιοπούλου. Το βράδυ της ίδιας κιόλας ημέρας μού τηλεφώνησε, νομίζω με κάποια συστολή -ή μήπως ήταν συγκίνηση;- για να μου πει ότι το διάβασε, της άρεσε πάρα πολύ και το βρήκε πολύ αντικειμενικό! Αφού με ευχαρίστησε, μου έδωσε εν συνεχεία τον «κύριο Ελύτη» (έτσι τον αποκαλούσε) που ήθελε και εκείνος να μου μιλήσει. Ήμουν απροετοίμαστος για αυτή τη συνομιλία, γιατί δεν πίστευα πως θα γινόταν τόσο άμεσα. Από τον ήχο της φωνής του και τον τρόπο που μιλούσε κατάλαβα πως κι εκείνος ήταν κάπως συγκινημένος.

Αφού ανταλλάξαμε διάφορες φιλοφρονήσεις και κομπλιμέντα για τη δουλειά του καθενός μας, που μάλλον δεν έκρυβαν καμιά τυπικότητα, μου είπε με έκδηλο ενθουσιασμό πόσο πολύ του άρεσε το κείμενο, πόσο εύστοχα είχα περιγράψει τι ήθελε να εκφράσει με τη ζωγραφική του, πόσο είχα κυριολεκτήσει στις περιγραφές μου, πόσο τον δικαιώναν οι αναλύσεις μου, κυρίως όσες είχαν να κάνουν με την ενασχόλησή του με τη ζωγραφική που του έδινε μεγάλη



χαρά, για να καταλήξει: «δεν ξέρω πόσο ταιριάζει να επαινείς κάποιον που σε έχει επαινέσει, αλλά να, βλέπετε, κανείς από τους φίλους μου ζωγράφους δεν κατάλαβε τίποτα από τη ζωγραφική μου, γιατί ουδέποτε στις συζητήσεις μας μου ανέφεραν κάτι από όσα εσείς διαπιστώσατε».

Με τον αυθορμητισμό και την ειλικρίνεια που με διακρίνει του απάντησα: «Μα γι' αυτό δεν εκτιμώ ιδιαίτερος τους φίλους σας ζωγράφους!» Η ευγένειά του και ίσως η ικανοποίηση για όσα του είχα γράψει νομίζω πως δεν τον άφησαν να πάρει στα σοβαρά τη γνώμη μου και να αντιδράσει. Δυστυχώς, τότε, πολλά από τα έργα των φίλων του δεν μου άρεσαν. Αργότερα όμως, για μερικούς από αυτούς άλλαξα γνώμη.

Μου μιλούσε με θέρμη που με εντυπωσίασε και με ευχαρίστησε αρκετά για όσα του έγραφα. Με παρακάλεσε μόνο να αντικαταστήσω στο κείμενό μου τη λέξη «μεταξοτυπίες» με τη λέξη «διαφανογραφίες» για τα έργα που είχε κάνει εμπνευσμένος από τη Σαπφώ, γιατί με έγχρωμες διαφάνειες, μου είπε, τα είχε δημιουργήσει. Στην πραγματικότητα, τα εν λόγω έργα, που κυκλοφόρησαν τυπωμένα σε ακριβό χαρτί και σε λίγα αντίτυπα, έγιναν με τη μέθοδο της μεταξοτυπίας και είχαν αναπαραχθεί από τις διαφανογραφίες που εκείνος είχε φιλοτεχνήσει.

Μιλήσαμε περί τα 15 λεπτά και πριν κλείσουμε μου είπε πως θα έψαχνε στα συρτάρια του για να βρει κάποια από τις μεταξοτυπίες του να μου χαρίσει. Με ρώτησε μάλιστα αν είχα καμιά ιδιαίτερη προτίμηση, ώστε να μου στείλει μία της αρεσκείας μου. Αφού τον ευχαρίστησα πολύ για την πρόθεσή του, του απάντησα πως θα προτιμούσα μία από τα έργα για τη Σαπφώ, ώστε να την κρεμάσω στο σπίτι της Μυτιλήνης. Τότε θυμήθηκε και μου είπε: «Α, ναι, διάβασα με έκπληξη στο κείμενό σας ότι μένετε κι εσείς στη Μυτιλήνη, πού ακριβώς;» Του απάντησα πως έχτισα ένα σπίτι μέσα σε ένα ελαιόκτημα, κοντά στο χωριό Πάμφιλα. «Α, στα Πάφλα, που τα λέμε εμείς» μου είπε γελώντας και συνέχισε: «Ξέρετε, το πατρογονικό μας είναι στο διπλανό χωριό, την Παναγιούδα» και υποσχέθηκε πως όταν ξαναπάει στη Λέσβο θα με επισκεφτεί.

Λίγες ημέρες αργότερα, μου έστειλε ένα αντίτυπο του περιοδικού ANTI με το δημοσιευμένο άρθρο μου, δύο βιβλία του με θερμές αφιερώσεις και πέντε, αντί μιας, μεταξοτυπίες από τη σειρά των έργων του για τη Σαπφώ.

Δυστυχώς όμως, μετά από τέσσερα χρόνια τον χάσαμε, χωρίς εν τω μεταξύ να ξαναπάει στη Λέσβο. Στο επόμενο ταξίδι μου στο νησί αναζήτησα το πατρογονικό του που ήταν αρκετά κοντά στο δικό μου. Επρόκειτο για ένα μικρό, διώροφο, απλό σπίτι, με καταπράσινη και ανθισμένη αυλή, στην άκρη του οικισμού. Οι νέοι ιδιοκτήτες του το είχαν περιποιημένο και δύο ηλικιωμένοι γείτονες που περνούσαν μου το έδειξαν με υπερηφάνεια.

Σαράντα χρόνια μετά την απονομή του βραβείου Νόμπελ ξαναδιάβασα



εκείνο το άρθρο και κάποια σημεία του πια δεν μου άρεσαν. Αναθεώρησα μερικές σκέψεις μου, πρόσθεσα καινούργιες, αφαίρεσα κάποιες άλλες και, τέλος, το δημοσίευσα στην εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, την άνοιξη του 2019.